

השפלות באמת מקבל את הכל (כל מקרי הזמן כנ"ל) בשמחה, בידעו 'דלית ליה מגרמיה כלום', לא מגיע לו כלום, ועל כל נשימה ונשימה עליו להודות להלל ולשבח לבוראו וקונו יתברך, הטוב והמטיב עמו תמיד; וכמבואר בדא"ח שהשפלות והשמחה תלויות אחת בשניה לגמרי עד שבאמת אחת הן ממש. במדה זו יש שלמות הטעם והריח גם יחד שהרי כל מה שאינו מחזיק טובה לעצמו אלא 'תן לו משלו שאתה ושלך שלו...' הריהו לומד ועושה ביותר, וכנודע שעיקר המניעה לרבו הלמוד והמעשה בכמות ובאיכות הוא הכבודות שבאה מהרגשת עצמו והחזקת טובה לעצמו. והאתרוג הוא כנגד דוד שאמר 'והייתי שפל בעיני' – תכלית השפלות – פנימיות המלכות של הקדושה כנ"ל].

ידוע מאמר חז"ל שנטילת הלולב ומיניו היא סימן הנצחון – 'דידן נצח' – נצחון הטוב על הרע, האחדות את הפירוד, מכח 'נצח ישראל לא ישקר ולא ינחם כי לא אדם הוא להנחם', שהוא 'ה' אחד, אחד יחיד ומיוחד ב"ה. אכ"ר.

דף מא

'אלא אמר רב אשי: מחלוקת בפרי שני אבל בפרי ראשון דברי הכל דרך מקח אין דרך חילול לא'. נראה שדין זה מסברא הוא נלמד; כיון שפרי ראשון לעולם אסור א"כ אין שייך בו שם 'חילול', ורק בדרך מקח שייך מפני שעכ"פ נשתנה במה שיצא מזה לזה, אבל בלא מקח אין משמעות לחילול כשהקדושה נשארת במקומה (שפת אמת. יישב בזה קושי הכפ"ת, מדוע לא קיימו למסקנא דרשת סמיכות 'וכי תמכרו' אף לריו"ח – שאין צריך לימוד מיוחד על כך).

'יום הנף' נקרא כן על שם ההנפה. יש להביא מכאן סמך למה שמצדד בספר שפת אמת (מנחות יח) שהנפה במנחת העומר מעכבת שלא כבשאר מנחות, מפני שנוכרת כמה פעמים בפרשה. ועל כן נקרא היום על שם ההנפה שהיא עיקר במנחה זו.

'ושיהא יום הנף כולו אסור. מנלן דעבדינן זכר למקדש... מכלל דבעיא דרישה' – נראה דחייב כל אדם ללמד בביתו שנטילת הלולב כל שאר הימים היא בגלל דרישה לציון דעבדינן לה זכר למקדש, כי הרי כל התקנה היתה בשביל כך' (הגרש"ז אויערבך זצ"ל. מתוך מנחת שלמה ח"ב ג).

'מחצות היום ולהלן תשתרי...' מסתבר שהכוונה לשעת חצות שבמקדש ולא חצות שבכל מקום, שהרי הקובע הוא ההקרבה במקדש. ואין להקשות לפי זה מאי קושיא הלא י"ל כיון שמשנתנה זמן ההתר בכל מקום ומקום, לא רצו חכמים לחלק בתקנתם וקבעו איסור לכל היום משום שינויי המקומות – לא היא, שהרי בזמן הבית הלא כן היה הדין, שבכל מקום הותרו לאכול בהגיע שעת חצות שבמקדש (כמבואר בפירושו הרמב"ם למשנה במנחות ובספר כפתור ופרח נה) וא"כ בדין היה להשאיר המנהג כזמן הבית. ועוד, הלא מבואר במנחות שאם משום גזירה תיקן, לא תיקן אלא לארץ ואין בכל הארץ שינויים מפליגים מחצות שבמקדש.

וכשאין הבית בנוי, משמע שהולכים אחר האיר המזרח שבכל מקום ומקום, ולא הארת המזרח שבמקום המקדש. ואף בזמן הבית הוכיח הגר"ז שלריו"ח ור"ל עיקר ההתר בהארת היום, ותבואה שהשרישה בין האיר המזרח להבאת העומר אינה ניתרת בהבאה. ואולם לפי דעת החולקים על ריו"ח י"ל שכל אחד מתיר נפרד; הארת היום והקרבת העומר. ולפי"ז כאשר הביאו במקדש העומר יתכן שיהא מותר אף במקומות שעדיין לא הגיע יום ט"ו. וצ"ע.

‘אלא דאיבני בחמיסר...’ צ"ע שגזר אטו מלתא דלא שכיחא כזה, שמא יבנה בשעה מסוימת ושמא יאמר, ומאידך בזמן הבית הותרו הרחוקים מחצות על סמך החזקה שב"ד אינם מתעצלים ולא חששו לאונס. וידוע מהגר"א שיש טעמים נוספים, לעתים אף עלומים, בכל תקנה וגזרת רז"ל. וי"ל אף כאן שרצה ריב"ז להחדיר ענין המוכנות לבנין הבית מהרה, לכך תיקן לצפות לכל יום שייבנה בו.

רש"י (כאן ובר"ה ל: וכ"ה בתוס' שבועות טו: עפ"י מדרש תנחומא. וכן הסכים הריטב"א) **כתב שיתכן שיבנה בית המקדש ביום טוב מפני שהמקדש שלעתיד ייגלה ויבוא משוכלל מן השמים.** והמאירי פירש שהחשש הוא לבית דין טועים שתהא חיבת הקודש מביאתם לכך, לבנות בשבת. וכן נראה לכאורה מתוך דברי הרמב"ם בהקדמתו לסדר ורעים, שלכך יש תועלת בדיעת מסכת מדות, בשביל שנדע לעשות הבית כתבנית ההיא. וכן מורה פשט דבריו בהלכות בית הבחירה, שמצוה עלינו לבנותו. וע' גם מנחת חינוך צה. וי"ל. וכן בספר ערוך לנר פירש דברי הגמרא כדעה הסוברת שהבונה ביום טוב אסור מדרבנן שהרי הותר במגבן, ולצורך בנין המקדש מותר [וע"ש לענין לילה. וע"ע דובב מישרים ח"א צב]. ופירש דברי המדרש על המקדש הרוחני שהוא כנשמה לגוף הבנין הנבנה ע"י אדם.

ובקונטרס קדושת השבת (לר"צ הכהן. ב) פירש ששניהם אמת, ואפילו שייבנה על ידי אדם יהא 'מלאכת שמים' ולכך הוא מתקיים לעד. והכתוב שאינו דוחה שבת מתייחס לבית שנחרב, וקמי שמיא גליא שעתיד להחרב והרי הוברר שעיקרו מתייחס לפעולת האדם, משא"כ בבנין שלעתיד. ע"ש בהרחבה.

‘סמוך לשקעה”ח. אי נמי בלילה’. יש לפרש (עפ"י ר"ח) מדוע חילקם לשני אופנים כאילו הם שני חששות שונים; אפשרות אחת היא שמא יספיקו להקריב בסוף היום – כאשר נבנה סמוך לשקעה"ח, וכנראה ההכנה אינה אורכת יותר מ"ב שעות [כפי שניתן ללמוד מכך שקוצרים העומר בלילה]. ואפשרות אחרת שייבנה בלילה ולא יספיקו כלל להקריב העומר. ואפשרות זו לא אתיא כריו"ח ור"ל הסוברים (במנחות) משהאיר מותר אפילו בזמן הבית, ורק למצוה ממתנינים להקרבה (עתוס' מנחות סח: דשינויא דהכא לא כריו"ח).

ואולם מפשט לשון רש"י כאן ובראש השנה משמע שאין חשש אלא משום איהור, ולא ממניעה. ואפשר שסובר שאם אי אפשר להביא הרי באמת האיר המקדש התיר (כמובא בשם אחי הש"ך, בשו"ת הב"ח החדשות מח), או לפי מה שצדד המנ"ח (שג) לאיך גיסא, שבאופן זה אסור עד העומר הבא – הלכך אין טעם לתקן לאסור רק יום הנף.

‘ע"ב) ‘זהא התקין קאמר? מאי התקין – דרש והתקין’. מצינו כזאת גם בדברי הפוסקים, לשון 'תקנה' על דברים שהם מעיקר הדין ולא במשמעות תקנה מחודשת. ע' אגרות משה כרך ו עמ' קנה.

‘ולקחתם שתהא לקיחה ביד כל אחד ואחד...’ יש לבאר מה טעם צריך לימוד מיוחד על כך, מכך שנכתב בלשון רבים (עתוס' כאן ולעיל כט סע"ב), במה שונה מצוה זו משאר מצוות שבתורה כגון תפלין וציצית המוטלות על כל יחיד ויחיד ואין אחד מוציא את חברו במעשה המצוה. יש מפרשים הואיל והמינים באים לרצות על המים הרי זה כקרבתן הבא לרצות, על כן אילו היה כתוב 'ולקחת' היה אפשר לפרשו על הציבור, וכניסוך המים וקרבתן ציבור. והרי פרשת ארבעת המינים נאמרה יחד עם קרבנות המוספים וחגיגה שאנשים הרבה יוצאים בקרבן אחד (עפ"י ערוך לנר; אגרות משה יו"ד ח"א קסג. ויסוד התירוץ במאירי בקיצור).

וכן השוו לעיל הנענועים לתנופת הקרבן. וכן יש סיוע מדברי הרמב"ן בפסחים לה שמצוה הבאה בעבירה פטולה רק בלולב ובקרבתן. וכן להלן מה. אמרו 'כל הנוטל לולב באגודו... כאילו בנה מזבה והקריב עליו קרבן'. וע"ע בזה בספר 'שיעורים לזכר א"מ ז"ל' ח"א עמ' קצג.

ויש מפרשים שעיקר הדבר בא בשביל ההמשך; לגלות שמלכם ממעטים לולב השאול, שלא נאמר שממעט רק של נכרי ושל הקדש אבל לא של ישראל חברו – לכך מקדים התנא לומר כשם שולקחתם האמור בלשון יחיד הכוונה היא ללקיחה של כל יחיד ויחיד, כך לכם האמור בסמוך, פירושו שיהא שייך לאיש הפרטי דוקא (עפ"י שפת אמת; באור הח"ח לתורת כהנים. ובאגרות משה שם תמה על כך ממשמעות הברייתא ומדברי התוס' המפורשים שאילולא 'ולקחתם' הייתי אומר שאחד נוטל בשביל כולם).

'למה לי למימר שלקחו באלף זוז להודיעך כמה מצות חביבות עליהן'. ואם תאמר, הלא כל אדם מחויב להוציא עד חומש ממונו עבור קיום מצות עשה? יתכן שאלף זוז היו יותר מחומש ממונו (כן משמע לכאורה מדברי התוס' ב"ק ט רע"ב והרא"ש שם). או מפני שהיו באים בספינה בלא הון ונכסים וצרכיהם מרובים, והרי הם כעניים באותה שעה, אעפ"כ לא נמנע רבן גמליאל מליקח באלף זוז. (כן פירש דברי התוס' בתשובת חות יאיר קפו).

עוד על שיעור חיוב הוצאת ממון למצוה – ע' בב"י ובאור הלכה תרנו ובספר אהבת חסד סוף פ"ט בהגהה. וער"ן (טז). בדפי הרי"ף) שכל אחד חייב ליתן כפי ממונו, ומשמע שהעני אינו חייב אפילו בפחות מחומש [וצ"ע במה שהביא ממעשה דר"ג להוכיח שכל אחד חייב ליתן כפי ממונו, והלא משמע בגמרא שמדינא היה ר"ג פטור].

ויש מי שפירש שהחידוש הוא שנתן מטוב לבו אלף זהובים הגם שלא היה שוה כל כך 'כדמצינו בגדולים שנתנו בעבור המצוה ככל מה שביקש המוכר', ורבן גמליאל נתן מעצמו אלף זהובים (שפת אמת. וע"ש תירוצ נוסף. וע"ע בספר ערוך לנר).

'התם לאו מצוה נינהו וטריד בהו. הכא מצוה נינהו ולא טריד בהו'. מפשט פרש"י נראה לפרש שהטעם לכך שאסור לאחוז אותם חפצים בתפילה הוא מפני שקשה עליו משאם ושמירתם, ומשום אותו קושי ואי-נוחות עולל להיטרד בתפילה [ולא משום החשש שמא יפלו ויינוקו], מה שאין כן באחיות המינים שהיא מצוה, אין הדבר לטורח עליו (עפ"י ערוך לנר. ובתפלין וס"ת – כתב – משום שחש הרבה בכבודם טרוד הוא במחשבה שלא יפלו. וע"ע אגרות משה או"ח ח"ג ג).

והריטב"א נקט שהטירדה היא משום הפנאת הדעת לשמור מה שבידו, ומשום כך הקשה על פירוש רש"י, ופירש [וצדד לבסוף שמא זו כוונת רש"י] שאמנם מפנה לבו קצת לשמור הלולב אך אינו מפנה לבו לבטלה, ואין זה נחשב מתעכב בתפילה כדי למנוע ממנו חיוב מצוה, כי אפשר שחיוב מצוה זו יביאנו ויזכירנו לכוין לבו בתפילתו יותר.

'קורא בתורה... – מניחו על גבי קרקע'. מכאן סמך למנהג שהקורא בתורה ומברך בה אחוז הספר בידו (עפ"י מרדכי ועוד).

שם כתב 'בשעת ברכה'. וכן הלשון בשלחן ערוך (קלט, יא). ואילו הטור כתב 'בשעת קריאה'. ופירש הט"ז דברי השו"ע שאפילו בשעת ברכה אחוז, וכל שכן בקריאה – שהרי בגמרא כאן לא הזכירו אלא 'קורא' [גם הלא רוב העולים לא היו מברכים אלא הפותח והמסיים, וא"כ משמע שאף בלא ברכה צריך לאחוז]. וראה בספר מנהגי ישראל ח"ב עמ' ריט ואילך.

'כך היה מנהגן של אנשי ירושלים... הולך לבקר חולין ולנחם אבלים...'. הרי שמנחמים אבלים במועד, ואף ביום טוב (ע' או"ח תקמ"ו). וכן בשבת הלכה כבית הלל (שבת יב) שיכולים לנחם – או"ח רפ"ז). יש אומרים שבשבת לא נחמנו כבחול אלא יאמר 'שבת היא מלנחם ונחמה קרובה לבוא' (רש"ל, ב"ח. ומובא במשנ"ב רפ"ז סק"ג). ויש שכתבו שיכול לומר 'המקום ינחמך' כדרך שאומרים בחול, שאינו מעורר לבכי על ידי בקשתו על נחמתו (שו"ע הגר"ז שם).

הגר"ו ציין לרש"ל כמקור דבריו. וצ"ע הלא הב"ח כתב בשם רש"ל שלא יאמר כדרך חול? אך נראה שעיקר המכוון הוא שלא ינחמהו כדרך חול לדבר אל לבו דברי נחומים שע"כ באים לידי התרגשות צער ובכי, אבל בבקשה על נחמה גרידא אין באים לידי כך ומותר. ולפי"ז אין מחלוקת בדבר. ונראה שגם ביום טוב ובמועד לא ינחם כדרך חול, שהם באים לידי צער, אלא יבקש על נחמה ויזכיר את קדושת היום בהיפרדו.

ואולם יש נוהגים שאין מזכירים כלל ענין נחמה בשבת – ע' כף החיים שם (ובמועד צ"ע). וע"ע נמוקי או"ח שנמנעים כלל מלבוא לנחם בשבת, אבל בשבט הלוי (ח"ד נג) פקפק אם מנהג ותיקין הוא זה.

[ופשוט שאין עיקר הנחמה תלוי בדברים בעלמא, וכמו שכתב בפרישה (יו"ד שצג,ג) אלא בהשתתפות אמיתית עם צער האבל ועמידה במקומו, רק אז ניתן לנחמו. וזו לשון הג"ר ירוחם ממיר זצ"ל (דעת חכמה ומוסר ח"ג רצו): '... איך ובמה יבואו מנחמים לנחם? הכי בדברים בעלמא נוכל להתנחם... וכשנעייין בדיני מנחמים נראה שעליהם לשתוק ולידום ואין להם לפתוח פה ר"ל כהאבל בעצמו, ומוזה נראה שהדין על המנחמים להיות אבל ולהשתתף באבלו שוה בשוה ואז יכול לנחם...'. ע"ע במובא לעיל כה:].

דף מב

'הא מדאגבהיה נפק ביה...' יכולים היו לתרץ כגון שנטל הלולב בלא האתרוג [לפי דעות הראשונים שאין בזה קיום מצוה], אלא שמשמעות לשון 'לולב' בכל הפרק היינו כל ארבעת המינים. עוד אפשר להעמיד בלולב של חברו שאינו יוצא בו ביום הראשון (עפ"י ערוך לנר).

'בין אגפיים' רש"י פירש 'אגפיים' לשון עופות. ולפי שהם בעלי כנף (= אגף. ע' טהרות א, כ ועוד) לכך נקראו כן (עפ"י מאירי).

ובריטב"א נראה שמפרש 'אגפיים' – אגפי הכבש; באחד מניחים עולת העוף ובאחד חטאת העוף.

'קטן היודע לנענע חייב בלולב... להתעטף – חייב בציצית'. יש שהעירו מה טעם נקבע הדבר בידיעה לנענע והלא בהגבהת הלולב כבר יצא ידי חובתו, ומסתבר שדין חינוך שייך לעיקר המצוה ולא להידור מצוה? –

יש אומרים שכל שאינו יכול לחנך הקטן כסדר שתקנו חכמים, לא תקנו לו חכמים חינוך כלל (עפ"י בכורי יעקב תרנז). וכ"כ הנצי"ב בחדושי, שאין מצוה לחנכו אלא באופן שיהא עושה כן כשיגדל. [ואולם הברכה אינה בכלל סדר המצוה עצמה, הלכך אפילו אינו יודע לברך, אם יודע לנענע – חייב. עפ"י מהרי"ל, הובא בפוסקים שם].

ויש אומרים לפי שהנענועים הינם חלק מהמצוה עצמה ולא בגדר הידור בעלמא. ויש מצדדים שנענוע כל שהוא – מדאורייתא [ולפי סברא זו לכאורה אין צריך שידע לנענע כדין, מוליק ומביא ומעלה ומוריד. ולא כן כתבו הפוסקים (ע' הגהות מיימוניות לולב ז בשם הירושלמי ובב"י תרנז בשם הראשונים). אך י"ל שמוליק ומביא וכו' זהו עיקר נענועים דאורייתא. ויש מהראשונים שהוסיפו שצריך שידע לנענע במקומות המסוימים בהלל (ע' שטמ"ק בשם תוס' אחרות ובפסקי התוס' אות ה). ולדעה זו ודאי צריך לומר כסברא הראשונה].

וכן צריך עיון בשיעור **'קטן היודע להתעטף ומבואר בתוס'** דהיינו עטיפת הישמעאלים, ולכאורה עטיפה זו אינה מעכבת בעיקר המצוה (מלבד לדעת ר"ח או"ז שאין חיוב בלישה אלא בעיטוף. וע"ע תרומת הדשן מה; או"ח ה; חזו"א ג, לו). ויש אומרים שהכוונה היא שיוודע להקפיד על כך ששתי ציציות יהיו מלפניו ושתיים

- א. רש"י פירש כגון יין. ויתכן שמדובר שנפסד ואינו ראוי לאכילה, לכך אין כאן הפסד פירות שביעית. והראב"ד (הובא בשיטמ"ק לב"ק) כתב שמשרה וכביסה הואיל וחיוניים הם לכל אדם, אין בדבר משום הפסד פירות שביעית (עפ"י ערוך לגר).
- הרמב"ם (שמיטה ה, י) פסק שאין מוסרים פירות שביעית לכבוסה, אבל מינים המיוחדים לכך כגון בורית ואהל – חלה עליהם קדושת שביעית ומכבסים בהם. [יש מפרשים שלא נתמעט מ'לכם לאכלה' אלא מיני אכילה, אבל מינים שאין שייך בהם לאכלה, נתרבה מ'לכם' לכל צרכים (כס"מ). וי"א שמיני כבוסה הנאתם וביעורם שוה, אם משום שמלבינים מיד את הבגד (עפ"י כפות תמרים) או מפני שראויים הם לרחיצה (עפ"י מקדש דוד נט). וע"ע שבט הלוי ח"ה קנה. [ור"ח פירש מחלוקת ת"ק ור' יוסי ב'כגון פירות שמלבנין וכובסין בהן כגון הבורית וכיו"ב]. וצ"ע אם כוונתו למינים המיועדים מלכתחילה לכיבוס ולא לאכילה, א"כ מדוע נאסרו לשימוש העיקרי. ושמא רצונו לומר בפירות הנאכלים שלפעמים עושים בהם מעשה הבורית].
- ב. מודה רבי יוסי לאיסור סחורה בפירות שביעית (ע' ערוך לגר).

דפים מ – מא

- עח. א. כיצד פירות שביעית ודמיהם מתחללים?
ב. האם שביעית ומעשר שני מתחללים על בהמה חיה ועוף?
- א. השביעית תופסת את דמיה (כי יובל היא קדש תהיה לכם), ואולם פירות שביעית עצמם אין יוצאים לחולין (תהיה). כיצד? לקח בפירות שביעית בשר – אלו ואלו מתבערים בשביעית (בתוך זמן הביעור). לקח בבשר דגים – יצא בשר ונכנסו דגים. לקח בדגים יין – יצאו דגים ונכנסו יין וכו'. אחרון אחרון נכנס בשביעית ופרי עצמו אסור.
- לדברי רבי אלעזר, אין שביעית מתחללת אלא דרך מקח (בשנת היבול הזאת... וכי תמכרו ממכר). רבי יוחנן אמר: בין דרך מקח בין דרך חילול (כי יובל היא קדש... – כקודש המתחלל בין בדרך מקח בין בדרך חילול). תניא כוותיה דר"א ותניא כוותיה דריו"ת.
- הסיק רב אשי שמחלוקתם אמורה רק בפרי שני (- דמי שביעית) אבל פרי ראשון (- פירות שביעית עצמם) לדברי הכל אין מתחללים אלא דרך מקח.
- ב. אחד שביעית ואחד דמי מעשר שני מתחללים על בהמה חיה ועוף בין חיים בין שחוטם. דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים: על שחוטם ולא על חיים – גזרה שמא יגדל מהם עדרים. אמר רבא: מחלוקת בזכרים (האם גזרו בהם אטו נקבות. ירושלמי; רש"י), אבל בנקבות דברי הכל אין מתחללים על חיים משום אותו חשש.
- [כאמור, הנידון הוא בדמי מעשר שני אבל פירות מעשר עצמם אינם מתחללים אלא על מטבע שיש בו צורה, ככתוב וצרת הכסף].
- א. זה ששביעית תופסת דמיה, מבואר בדברי כמה מהראשונים שהוא הדין לאחר הביעור, איסור הפירות נתפס על הדמים (עפ"י תוס' קדושין נו: סד"ה המקדש. וכ"מ מרש"י ותוס' ע"ז סב:). ואולם יש סוברים שלאחר הביעור אין שייכת התפסה כלל שאז נעשו הפירות כשאר איסורי הנאה, ורק קודם הביעור שייכת התפסה לענין קדושת שביעית, מצד ה'קודש' שבפירות (ע' בשו"ת שבט הלוי ח"ה קנב שהביא מחלוקת אחרונים בזה; הרידב"ו והר"ב ויידענפלד).

ב. לרבי מאיר, רשאי לחלל אף לכתחילה על חיים ושחוטים. כן מבואר בתוספתא (תוס'). והו' לפי"ז דברי רש"י בב"מ. ולחכמים אפילו בדיעבד צריך להחזיר הדמים למקומם והלוקח יחזיר את הבהמה למוכר (תוס'). יש מי שמפרש כיון שמהתורה חל החילול, צריך המוכר להעלות את הבהמה לירושלם [במעשר שני] כשם שצריך הלוקח להעלות את הדמים (הכמת שלמה קדושין נו.). ויש אומרים שחכמים ביטלו את המקח והרי הבהמה חולין (מהרש"א שם עפ"י תו"י).

ג. פירשו התוס': מדובר על חילול מעשר שני חוץ לירושלים, אבל בירושלים מותר לקנות מהמעשר בהמה לזבחי שלמים. ועוד כתבו שמדובר רק באופן שחילל על בהמה כדי להעלותה ולאכלה בירושלם, אבל בלאו הכי לדברי הכל אסור לחלל מטבעות על 'פרי'. ובירושלמי (מעשר שני א) יש מי שאוסר אפילו על מנת להעלות, ומעמיד מחלוקת ר"מ וחכמים בדמאי. ואם חילל בבהמה תמימה הראויה לשלמים ולא נתכוין להוציא המעות לחולין – תעלה ותאכל במקום (תוס', כדברי רבי יהודה בקדושין, הבא לפרש דברי חכמים).

ואילו המאירי העמיד המחלוקת בירושלם דוקא, אבל מחוצה לה אסור לדברי הכל לחלל מטבע על שאר דברים.

דף מא

עט. א. מצות נטילת לולב כל שבעה, מה מקורה?

ב. האם יוצא אדם ידי חובתו בלולב של חברו? מה הדין במתנה על מנת להחזיר?

ג. כאשר לולב היה ניטל בשבת, כיצד היו עושים הלא אסור להוציא מרשות לרשות?

ד. האם מותר לאחוז הלולב בשעת התפילה?

א. בראשונה היה לולב ניטל במקדש שבעה ובמדינה יום אחד (ושמחתם לפני ה' אלקיכם שבעת ימים). משחרב בית המקדש התקין רבן יוחנן בן זכאי שיהא לולב ניטל במדינה שבעה – זכר למקדש [ומניין שעושים זכר למקדש שנאמר כי אעלה ארכה לך וממכותיך ארפאך נאם ה'. כי נדחה קראו לך, ציון היא, דרש אין לה – מכלל שצריכה דרישה. רבי יוחנן].

א. רש"י וריטב"א ומאירי נוקטים שירושלים בכלל 'מדינה'. ומהרמב"ם בפירוש המשנה נראה שירושלים בכלל 'מקדש'. ולפי זה הנכנס בימי החג לתוך חומות ירושלם, מתחייב בנטילת הלולב מדין תורה, עכ"פ לדעת הרמב"ם שקדושת ירושלם לא בטלה בחורבן (ע' בכורי יעקב תרנח סק"א [וע"ע ערול"ג]; שפת אמת והתעוררות תשובה. וכן הורה הגר"ח זוננפלד). ויש שכתבו להוכיח שדעת הרמב"ם כשאר ראשונים (כן האריך באגרות משה ח"ח קדשים סג, ו-ח. וכתב שדברי הרמב"ם בפיה"מ טעות סופר הם). ועכ"פ אין הכרח שבזמן הזה יהא דין ירושלם כמקדש לענין 'ושמחתם' (כן צדד במנחת שלמה ח"ב סוסי"ג. וגם הג"ר מאיר שמחה בחדושו תמה על הבכור"י. וע' במנח"ש שם בישוב השגותיו).

ב. מפני אותו הטעם, זכר למקדש, נהגו להקיף את ספר התורה בכל ימי החג עם המינים. וביום השביעי מקיפים שבע פעמים – זכר למקדש שהיו מקיפים את המזבח (ערמב"ם לולב ז, כג; או"ח תרס).

וכן נטילת הערבה ביום השביעי בזמן הזה – זכר למקדש היא (ר"ן להלן פ"ד; וכ"מ בתוס' מג: ד"ה לא וברש"י שם ד"ה מאן; רמ"א תרסה, ב).

- ב. ביום טוב ראשון של חג אין אדם יוצא ידי חובתו בלולבו של חבירו אלא אם כן נתנו לו במתנה (ולקחתם לכם ביום הראשון), ואפילו מתנה על מנת להחזיר – שמה מתנה. ובשאר ימות החג – יוצא בלולב השאול.
- א. במקדש, יש סוברים שהשאול אינו כשר כל שבעת הימים כמו בראשון (עפ"י התוס' בראש הפרק ולהלן מג: ד"ה והביאו). ויש חולקים וסוברים שולקחתם לכם לא נאמר אלא בראשון בלבד (עפ"י רמב"ן לעיל; מאירי).
- ב. אתרוג השותפים, כיון שאינו מיוחד לו הריהו כשאול ואין יוצאים בו ידי חובה ביום הראשון (תוס' עפ"י ב"ב קלז; רא"ה ועוד). ומה שנהגו הקהל לקנות אתרוג בשותפות, מלמדים אותם שכל אחד ואחד נותן חלקו לחברו על מנת להחזיר. ויש לסמוך על כך שאפילו לא פירשו, כיון שקנאוהו על מנת לצאת בו סתמא דמלתא כאילו פירשו, כי בענין אחר אין יכולים לצאת בו (תוס'. וכ"ה בתורא"ש. וכן דעת רשב"ם. וכן נקט המאירי לעיקר. וכן נהגו באשכנז ובצרפת – רא"ש). ויש מחמירים שכל אחד יקנה בפירוש את חלקו לאחרים, או שאחד מהקהל יקנהו לבדו ויקנה לכל אחד ואחד מהקהל (עפ"י רש"ג. וכן נהג הראב"ד (ע' בספר המכתם). וכן משמע בתור"פ). ויש אומרים שיוצאים בשל שותפות משום שנשתתפו על דעת כן ויש ברירה (עפ"י רשב"א [מובא בריטב"א ובמ"מ לולב, ת, יא]. וכן הסכים הריטב"א).
- ג. יש אומרים שאף הנותן לחברו בסתם, הריהו כמתנה על מנת להחזיר (עפ"י בעל העטור; ריטב"א). ויש מחמירים (ע' במאירי שכתב שראוי להחמיר לכתחילה אלא שאם לא התנה ומסר לחברו בסתם, סומכים על כך בשעת הדחק. וכנראה כוונתו שבדיעבד יצא המקבל ידי חובה כי תולים שנתן לו הלה במתנה ולא בשאלה).
- כמו כן נחלקו הדעות האם נצרכים כאן כל משפטי התנאים (עפ"י תוס' כאן ובגטין עה; רמב"ן ורא"ש ורשב"ם [ובשפת אמת כתב להוכיח שאף אם די בנתינה סתמית, כאשר מתנה נצרך הוא למשפטי התנאים]), או אין צריך שהרי יודעים אנו שנתנתו על דעת כן (עתוס' קדושין ו; טור. וע"ע בספר המקנה קדושין ו; אבני מלואים כט, א; בית הלוי ח"ב מד, ח; אחיעזר ח"ג ז, ג).
- ד. נחלקו הדעות כשאבדו המינים או ניווקו באונס, האם חייב לו דמים אם לאו (ע' רא"ש). ויש אומרים שמכל מקום לא יצא ידי חובתו כי לא נתקיים התנאי מפני שלא החזירם בעין (כן יש מפרשים דעת הרא"ש (הר צבי). ובספר המכתם הביא דעה שיצא. ובשלחן ערוך נפסק שלא יצא). וכשלא התנה ע"מ להחזיר בפירוש ורק מצד אומדן הדעת אנו דנים, ונאנס – יש דנים לחייבו בתשלומין לדברי הכל (ע' רעק"א או"ח ה; אמרי בינה ז; לקוטי הר צבי ב"ב קלז). ואפשר שבזה מועילה חזרת דמים לענין שיצא בו ידי חובה (שפת אמת).
- ה. כתב הרא"ש: דוקא מתנה גמורה על מנת להחזיר [כלומר להקנות בחזרה] יצא, אבל אם אמר לו הא לך במתנה עד שתצא בו ואח"כ יהא שלי כבתחילה – לא יצא (וכ"כ הריטב"א בקדושין ו. וכ"כ הרמ"א תרנח, ה. וכן ביאר הגר"א (ביו"ד שה סקי"ד) דברי הרמ"א [מתשובת רשב"א] גבי פדיון הבן). ויש חולקים (ע' קצות החשן רמא – עפ"י ר' אביגדור כ"ץ ותוס' ערכין כט; אבני נזר חו"מ כה בדעת תור"ד כאן, ועוד. וע"ע אבי עזרי אישות ה, כד).
- יש מסתפקים לומר שאם מקנה לו לזמן באופן שבמשך אותו זמן יכול לעשות בו המקבל כרצונו, אף לאבדו וכד', רק שאם יהא קיים בעולם בתום הזמן – יהא של הנותן, שמא אף להרא"ש קנין גמור הוא (ע' שפת אמת).
- עוד בדיני מתנה על מנת להחזיר – ע' בקדושין ו וב"ב קלז.

ג. שנינו, יום טוב הראשון של חג שחל להיות בשבת (כשהיה דוחה את השבת, כדלהלן), כל העם מוליכים את לולביהם (מערב שבת) לבית הכנסת. למחרת משכימים ובאים. כל אחד ואחד מכיר את שלו ונוטלו. [בהר הבית שהעם רב, היו מלמדים אותם לומר כל מי שמגיע לולבי לידו הרי הוא לו במתנה. וכשראו בית דין שבאים לידי סכנה בגלל חטיפות הלולבים, התקינו שיהא כל אחד נוטל במקומו, כדלהלן מ:].

ד. מר בר אמימר מסר שאביו היה מתפלל עם המינים. ואף על פי שאסור לאדם להחזיק בידו תפלין וספר תורה ושאר דברים שטרוד לשמורם שלא יפלו מידי – כאן שיש מצוה באחיזתו, מתוך שחביבה עליו המצוה אינו נטרד בתפילתו.

[כך היה מנהגם של אנשי ירושלים; אדם יוצא מביתו – ולולבו בידו. הולך לבית הכנסת – ולולבו בידו. קורא קריאת שמע ומתפלל – ולולבו בידו. קורא בתורה ונושא את כפיו – מניחו על גבי קרקע. הולך לבקר חולים ולנחם אבלים – ולולבו בידו. נכנס לבית המדרש – משגר לולבו ביד בנו וביד עבדו וביד שלוחו. – להודיעך כמה היו זריזים במצוות].

כתב הרמ"א (תרנב, א) שהמדקדק יאחז הלולב בידו כשנכנס מביתו לבית הכנסת, וכן בחזרתו לביתו. וגם בשעת התפילה. וכתבו אחרונים (מובא במשנ"ב) שכיום אחיזת הלולב בשעת התפילה נראית כיוהרא, אם לא למי שמפורסם למדקדק במעשיו.

דף מב

- פ. א. המוציא בטעות את לולבו מרשות לרשות בשבת, האם חייב חטאת?
 ב. האם הלולב מותר בטלטול בשבת? האם מותר ליתנו במים בשבת ובחג?
 ג. מה דינו של הקטן בנטילת לולב?
 ד. מה דינו של הקטן לענין חיגורו בשאר מצוות ולענין טהרות?

א. רבי יוסי אומר: יום טוב הראשון של חג שחל להיות בשבת, (שהלולב ניטל בו בזמן המקדש, כדלהלן. ריטב"א, מאירי), ושכח והוציא את הלולב לרשות הרבים – פטור מפני שהוציאו ברשות. סובר הטועה בדבר מצוה – פטור. [ומחלוקת תנאים היא במקום אחר. ע' פסחים עא-עב. ע"ש פרטי הדינים].
 ודוקא אם עדיין לא יצא בו ידי חובת נטילה בשעה שהוציא [כגון שהגביהו כשהוא הפוך (אביי) או שהוציאו בכלי (רבא), או כשלא כיוון לצאת בו – למאן דאמר מצוות צריכות כוונה. עתוס'], אבל יצא בו – חייב (אביי).

ב. מקבלת אשה את הלולב מיד בנה ומיד בעלה ומחזירתו למים בשבת [ואף על פי שאינה בת חיוב, אינה אסורה בטלטול]. רבי יהודה אומר: בשבת מחזירים (אבל לא מוסיפים מים, שטורח ב'תיקון כלי'. ערש"י). ביום טוב מוסיפים (אבל לא מחליפים). במועד – מחליפים (מצוה להחליף. רש"י; שו"ע תרנד).

א. הלכה כרבי יהודה (ראשונים; או"ח תרנד). ועתה שאין הלולב ניטל בשבת – אסור לטלטלו משום מוקצה. ואם הוציא מן המים אסור להחזירו (בית יוסף בשם ארחות חיים ועוד). ואפילו עדיין הלולב בידו אסור, כי המים גם כן הוקצו עמו וכשחזרו ומניחו בהם הרי מטלטל המים (בכורי יעקב, מובא בשעה"צ תרנד סק"ג). ואם יש לו מים אחרים מוכנים בכלי לשימוש אחר – נראה שרשאי להחזירם אליהם. ע' משנ"ב שלו סקנ"ד ושער הציון. ואף לדעת האוסרים שם, לכא' לא מצינו שאסרו החזרה למים אחרים. ובעיקר דברי הבכור"י יש לעיין שלכאורה יכול להפיל הלולב למים. גם יש לדון משום טלטול מן הצד לצורך דבר אחר.